

Літературні роди

До якого літературного роду
належить художній твір?

Як це визначити?

Літературний рід — узагальнююче поняття, один з головних елементів систематизації літературного матеріалу.

Спосіб художнього зображення – головний критерій класифікації літературних творів.

Поділ літературних творів на роди існує давно. Ще **Арістотель** (384-322 рр. до н.е.) відзначав неоднаковість підходів авторів писемних творів до моделювання дійсності. Він вказав на три способи зображення – епічний, ліричний і драматичний і виділив три літературні роди: **епос, лірику і драму**.

Відтоді було написано багато творів, серед яких з'явились такі, що поєднували ліричні й епічні прийоми зображення. Тому на сьогодні прийнято класифікувати художні твори за **четири** літературними родами:

- **епос**
- **лірика**
- **драма**
- **ліро-епос**

Твори, що належать до певного літературного роду, поділяються на **жанри**.

Кожен літературний рід має свої жанри.

Літературний жанр – це тип літературних творів, об'єднаних певними особливостями змісту і форми.

Деякі жанри мають **жанрові різновиди**:

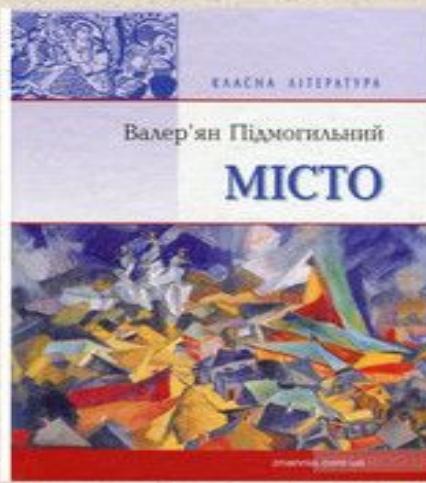
- **за змістом** (наприклад: пригодницька повість, психологічна новела),
- **за формою** (наприклад: роман у новелах).

Епос

Епос – літературний рід, що об'єднує твори, в яких автор, чи то безпосередньо від себе, чи від імені вигаданої особи показує життя, його події та явища в розвитку. **Мова епічних творів прозова.**

Жанри епічних творів:

казка, легенда, оповідання, новела, повість, роман тощо.

Зразок тексту епічного твору (О. Довженко «Зачарована Десна»)

ЗАЧАРОВАНА ДЕСНА

Кіноповість

В цьому короткому нарисі автобіографічного кіноповідання автор постійно зробити відразу деякі визнання: в його реальний повсякденний світ, що не день, то частіше починають вторгатися спогади.

Що викликає їх? Давні роки розлуки з землею батьків, чи то вже так положено людині, що приходить час, коли винчені в давно минулому дитинстві байки й молитви виринають у пам'яті і заповнюють всю її оселю, де б не стояла вона.

А може, те й друге разом і в такій же мірі, як і непереможне бажання, перебираючи дорогоцінні дитячі іграшки, що завжди десь проглядають в наших ділах, усвідомити свою природу на ранній досвітній зорі коло самих її первісних джерел. І перші радощі, і вблівання, і чарі перших захоплень дитячих...

До чого ж гарючо і весело було в нашему горбді! Ото як вийти з сіней та подивись навколо — геть-чисто все зелене та буйне. А сад було як заціпте весною! А що робилось на початку літа — огірки цвітуть, гарбузи цвітуть, картопля цвіте. Цвіте малина, смородина, тютюн, квасоля. А соняшника, а маку, буряків, лободи, укропу, моркви! Чого тільки не насадить наша неграмовна мати.

— Нічого в світі так я не люблю, як саджати що-небудь у землю, щоб проіаростало. Коли вилізє з землі всяка рослиночка, ото мені радість, — любила проказувати вона.

Город до того переповнявся рослинами, що десь серед літа вони вже не вміщалися в ньому. Вони лізли одна на одну, перепліталися, душались, дерлися на хлів, на стріху, повзали на тин, а гарбузи звисали з тину прямо на кулицю.

А малини — красної, білої! А вишні, а груш солодких було як найсніє — цілий день живіт як бубон.

І росло ще, пригадую, багато тютюну, в якому ми, маленькі, ходили, мов у лісі, в якому пізнали перші мозолі на дитячих руках.

А вздовж тину, за старою повітковою, росли великі кущі смородини, бузини і ще якихось невідомих рослин. Там ислися кури никаком од матері і різне дрібне птахство. Туди ми рідко лазили. Там було темно навіть удень, і ми боялись гадюки. Хто з нас у дитинстві не боявся гадюки, так за все життя й не побачивши її ніде?

Коло хати, що стояла в саду, цвіли квіти, а за хатою, проти сіненіх дверей, коло вишні, — поросла польном стара погребня з одкритою лядою, звідки завжди пахло цвітлю. Там, у лъюху, в присмокту плитали жаби. Напевно, там водилися й гадюки.

На погребні любив спати дід.

У нас був дід дуже схожий на Бога. Коли я молився Богу, я завжди бачив на покуті портрет діда в старих срібнофольгових шатах, а сам дід лежав на печі і тихо кашляв, слухаючи своїх молитов.

У неділю перед богами горіла маленька синенька лампадка, в яку завжди набиралось повно мух. Образ святого Миколая також був схожий на діда, особливо коли дід часом підстригав собі бороду і випирав перед обідом чарку горілки з перцем. І мати не лаялася. Святий Федосій більш скідався на батька. Федосію я не молився, в нього була ще темна борода, а в руці гирлян-

Лірика

Лирика – літературний рід, що обєднує твори, де через естетичні та етичні душевно-духовні переживання осмислюється сутність буття, витворюється новий образ дійсності. Мова ліричних творів **віршована**.

Жанри ліричних творів:

вірш (ліричний віврш), пісня, сонет, гімн, елегія, ода, медитація тощо.

Зразки текстів ліричних творів

Цвіте терен, цвіте терен, листя опадає.
Хто в любові не знається, той горя не знає,
Хто в любові не знається, той горя не знає.

А я молода дівчина, та й горя зазнала.
Вечероньки не доїла, нічki не доспала,
Вечероньки не доїла, нічki не доспала.

Соло.

Візьму в руки кріслечко, сяду край віконця.
Іще очі не дрімали, а вже сходить сонце,
Іще очі не дрімали, а вже сходить сонце.

Модуляция.

Хоч дрімайте, не дрімайте, не будете спати.
Десь поїхав мій миленький іншої шукати,
Десь поїхав мій миленький іншої шукати.

Цвіте терен, цвіте терен, листя опадає.
Хто в любові не знається, той горя не знає,
Хто в любові не знається, той горя не знає.

Григорій Сковорода

DE LIBERTATE
(з лат. ПРО СВОБОДУ)

Григорій Сковорода
(1722–1765)

Що є свобода? Добро в ній яке?

Кажуть, неначе воно золоте?

Ні ж бо, не золоте: зрівнявши все золото,

Проти свободи воно лиш болото.

О, якби в дурні мені не пошитись,

Щоб без свободи не міг я лишитись.

Слава навіки буде з тобою,

Вольності отче, Богдане-герою!

Василь Голобородъко
Наша мова

кожне слово
нашої мови
проспіване у Пісні
мож пісенними словами
з подратимами
у товаристві розмовляємо

кожне слово
нашої мови записане у Літописі
мож хай знають вороги
якими словами
на самоті мовчимо

Драма

Драма – літературний рід, характерними особливостями якого є те, що життєві події і характери персонажів розкриваються не описово, а через показ їхніх дій і вчинків та розмов, що вони ведуть.

Драматичні твори пишуть для постановки на театральній сцені.

Мова драматичного твору може бути і прозовою, і віршованою.

Основні жанри драматичних творів:

комедія, трагедія, власне драма.

Жанрові різновиди драматичних творів: **трагікомедія, водевіль, мелодрама, інтермедія, містерія, драма-феєрія тощо.**

Зразки текстів драматичних творів.

Мина Мазайло

Микола Куліш

КОМЕДІЯ
ПЕРША ДІЯ
1

Нарешті У ля прийшла. Р и н а до неї, од люстра:

— Ой, Улю, ой, тільки Улю, і тобі не сором! Я жду тебе, жду, жду! Нерви як не пуснуть, серце знемоглося. Ти не можеш з'явити собі, що в нас у квартирі робиться! Це ти купила нові рукавички? За скілки?.. Шо тільки, Улю, робиться! Братик мій Мокій уже збожеволів од своєї укромови, ти розуміш?

У ля тільки на двері — і собі до люстра.

Виглянулась. Примружила очі:

— За три сорок!

Р и н а до люстра. Зробила трагічні очі:

— І, мабуть, уб'є папу. За три сорок? Дешево... Або папа його, бо вже третя лампочка перегоріла — так пиши по-українському, цілу ніч пиши, ти розуміш, навіть вірші пиши!

У ля повернулася од люстра:

— Шо ти кажеш?

Р и н а до люстра, перехрестилася:

— От на! А папа не те що од Мокія укромови слухати не хоче, а навпаки — наше малоросійське прізвище змінило хоч і вже напишу собі вчительку, щоб могла навчити його правильно говорити по-руському, наприклад, не "сапоги", а "спаг"...

У ля навіть од люстра відійшла:

— Так?

Р и н а

— А Мокій не тільки не зна про це, а навпаки — мріє, ти розуміш, мріє до нашого прізвища Мазайло додати ще Квач.

У ля аж сіла:

— Та що ти кажеш?

— А пана ще зранку пішов до загсу на вивідки, чи можна змінити прізвище і чи має він право заставити Мокія, ти розуміш? Мокій про це нічого не зна, розуміш? Мама пише секретного в цій справі листа до тьоти Моті в Курськ, щоб Ть от я Мотя негайно (гукнула в двері. "Мамо, на хвилинку!.." До Улі) якнайскоріше приїхала, ти розуміш? Розуміш тепер, що в нас у квартирі робиться!

2

Увійшла М а т и. Р и н а до неї:

— Та написала листа?

М а т и

Леся Українка «Лісова пісня»

Лісова пісня

13

(Чилюються боти за руки, блазючи.)

Ми спустимось на дно,
де темно, холодно,
на дні лежить рибалка
над ним сидить Русалка...

«Той, що греблі рве»

Нехай його покине!
Нехай до мене зрине!
Понечанта поримання в озеро.

Русалка Сети, мій чарівниченьку?!

«Той, що греблі рве» (різко)

Що ти робила?

Русалка (кидається немною до меного, але пропливава далі,
лемлюючи його)

Я марила всю ніченьку
про тебе, мій панічиничку!
Ронила слізки дрібні,
збирала в кінви¹ срібні,
без любої розмовочки
сповнила вщерть коновоньки...

(Синєску рукаючи розкриває обійми, яків кидається до іншого і знов
минає.)

Ось кінь на дно червінця,
полплотиться через вінець!

¹ Тут і далі знаком «*» позначено слова, плюмаження яких подано в коментарях у кінці книжки. (Прим. ред.).

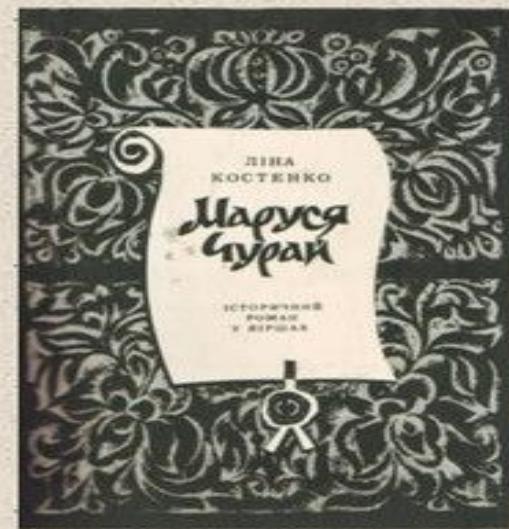
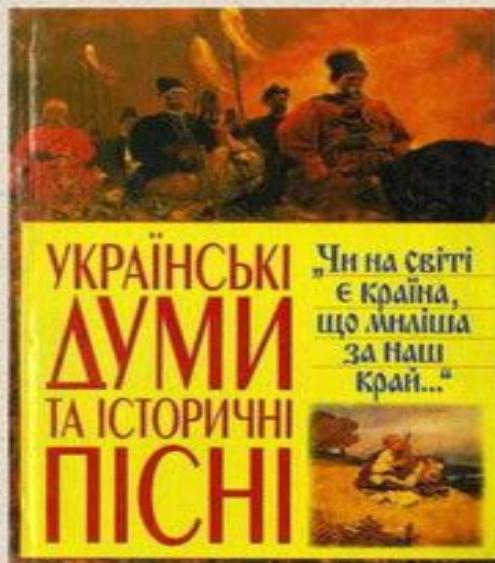
ЛІРО-ЕПОС

Ліро-е́пос – літературний рід, що обєднує художні твори, в яких органічно поєднано принципи епічного зображення з ліричним вираженням.

Мова ліро-епічних творів віршована.

Жанри ліро-епічних творів:

історична пісня, дума, балада, байка, послання, поема, роман у віршах тощо.

Зразки текстів ліро-епічних творів.

Дума

МАРУСЯ БОГУСЛАВКА

Гей, що на Чорному морі,
Та на тому білому камені,
Там стояла темниця кам'яна,
Гей, там стояла темниця кам'яна,
А в тій темниці пробувало
Сімсот бідних козаків,
А в неволі пробували
Та божого світу
І сонця праведного не забачали.
Гей, то дівка-бранка,
Маруся, попівна Богуславка,
А все добре дбає,
До кам'яної темниці прибуває,
Гей, до козаків словами промовляє:
«Козаки, ви, бідні невольники!
Чи ви знаєте,
Що в нашій землі
Та ѹ день заменера?»

І МЕРТВИМ, І ЖИВИМ,
І НЕНАРОДЕННИМ ЗЕМЛЯКАМ МОIM
В УКРАЇНІ І НЕ В УКРАЇНІ
МОЕ ДРУЖНЕЕ ПОСЛАНИЕ

Хто що речет, чио люблю бога,
а брати своєго неизводят, ложа
есть. Себеское посланное Родине.
Глава 4, с. 28

І смеркає, і світає,
День божий минає,
І знову люд потомлений
І все спочиває.
Тілько я, моє окажаний,
І день і ніч плачу
На розпутях велелюдин,
І ніхто не бачить,
І не бачить, і не знає —
Оглухи, не чують;
Кайдашами миняються,
Правдою тортують.
І губсьоді зневажлють,—
Людей запрягають
В тяжкі ярма. Ороть лихо,
Лихом засівають,
А що зродити? побачите,
Які будуть життя!
Схаменіться, недолюда,
Діти юродиві!
Подзвітиться на рай тихий,
На свою країну,
Полюбіте ширим серцем
Велику руїну,
Розхуїтесь, братйтесь!
У чужому краю
Не шукайте, не питайте
Іого, що немає
І на небі, а не тілько
На чужому полі,
В своїй хаті свою є правда,
І сила, і воля,
Нема на світі України,
Нема другого Дніпра,

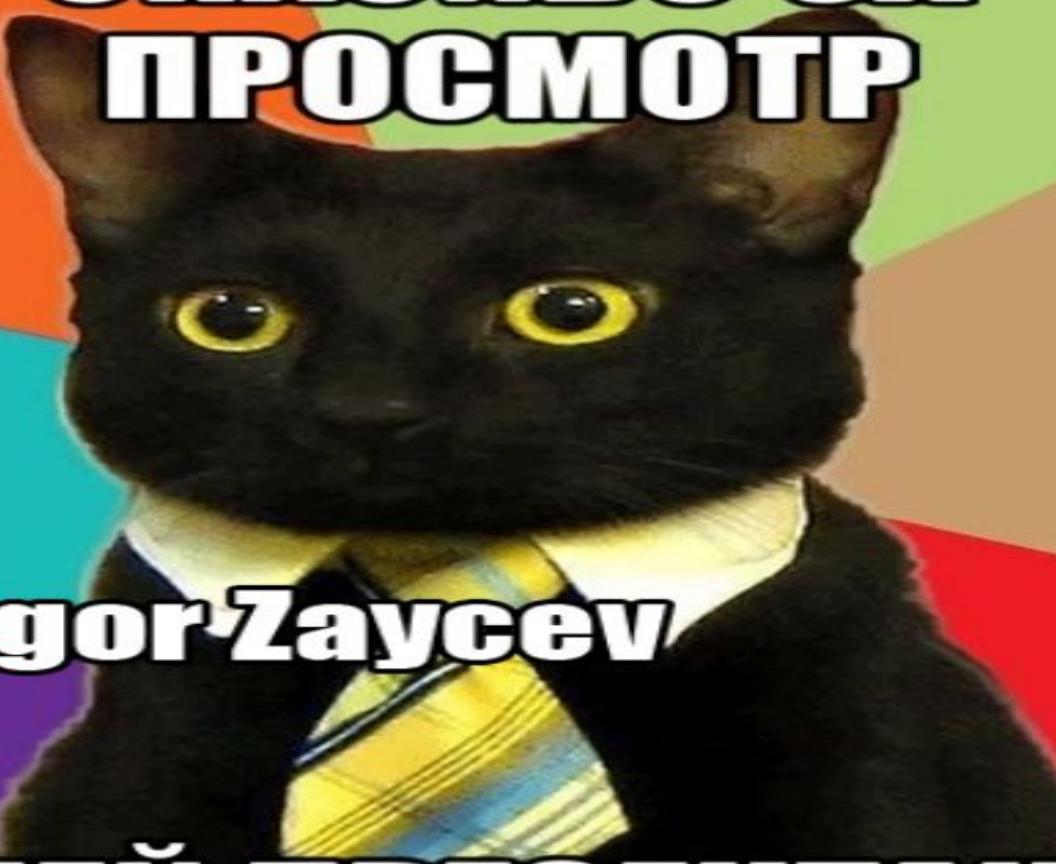
БАЛАДА ПРО СОНЯШНИК

В соняшника були руки і ноги,
Було тіло шорстке і зелене.
Він бігав наявні передко з вітром,
Він підганяв на грушу, і рів у пазуху гнилини,
І купався коло млинів, і лежав у піску,
І стріляв горобців з рогаткою.
Він стрибав на одній нозі.
Щоб вилити з вуха воду,
І рантом побачив сонце.
Красне засмагле сонце,
В золотих переливах кучерів,
У червоній сорочці нашпурек,
Що іхало на велосипеді,
Обмінаючи хмари у небі...

І застіг він на роки і на століття
В золотому нікому захопленні:
— Дайте покататися, дідьку!
А ні, то візьміть хоч на раму.
Дідьку, хіба вам школа?

Поезіє, сонце мое ораткове!
Щоміні ікнісь хлопчіско
Відкриває тебе для себе,
Щоб стати наїзом соняшником.

**СПАСИБО ЗА
ПРОСМОТР**

Prod. Egor Zaysev

НАШЕЙ ПРЕЗЕНТАЦИИ!